

6. Sanojen kuluminen ennen ja nyt

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

 Kielibuusti
Språkboost

Suomen fonotaksi

Fonotaksi on oppi siitä, miten äänteet kielessä voivat ryhmittyä eli mitkä foneemijonot ovat kielessä mahdollisia ja mitkä eivät.

Nominit ovat olleet uralilaisissa kielissä kaksi- tai kolmitavuisia, tavarakenteeltaan usein tyyppiä (C)V(C)CV. Nominit loppuivat useimmiten vokaaliin, esim.

*poji > poika, *päŋe > pää, *tälwä > talvi

Suomi on säilyttänyt vanhan tavarakenteen melko hyvin, ja tekee edelleen esim. lainasanoista kaksitavuisia lisäämällä vokaalipäätteen (esim. *buss > bussi, box > boksi*).

Lue lisää: <https://fl.finnlectura.fi/verkkosuomi/Fonologia/sivu18.htm>

C = konsonantti

V = vokaali

Sananloppuinen vokaali häviää

Osassa 1 käsiteltiin *rakkaus*-tyypin substantiivien syntyä. Tässä johdostyypissä sananloppuinen vokaali on ollut *-i*, jolloin on syntynyt *-ti* äänneyhtymä, jossa **ti > si* muutos on ollut mahdollinen. Johdin on kehittynyt sanasta *vuosi*, ja käynyt läpi seuraavat äänteenmuutokset: **-ute > *-uti > -usi > -us*. Johtimen on etuvokaalisessa variantissa näkyvät samat muutokset. Kuten kehityskulusta huomaa, sananloppuinen *-i* on kulunut pois.

Sananloppuinen vokaali häviää ylipäätään helposti. Nykysuomesta vokaalit kuluvat painottomina pois paitsi nominatiivista, myös muualta sanalopuista (esim. *kaupassa ~ kaupas; kaupasta ~ kaupast*). Myös sananloppuinen *-n* heikkenee ja katoaa (esim. *kauppaan ~ kauppa; punainen ~ punane*).

Genetiivinkin *-n* häviää

Sananloppuisessa asemassa mikään ei ole turvassa. Jopa niin keskeisistä kuin persoonapronominien genetiivisijaisista muodoista voi genetiivin *-n*-tunnus hävitä. Videolla annetaan esimerkkilause “*onks tää niinku next step **mu** kehityksessä*”.

Itämerensuomalaisesta näkökulmasta kehitys tosin ei ole yllättävää: virossa ja esimerkiksi liivissä genetiivin *-n* on kauttaaltaan hävinnyt, ja sija tunnistetaan vartalovaihtelun tai syntaktisten suhteiden perusteella. Viro toimiikin kiinnostavana peilinä, sillä sen sanat ja sijapäätteet ovat kuluneet suomea laajemmin pois. Voisikin sanoa, että viro on hieman suomea edellä kehityksessä, sillä se on äänteellisesti kuluneempaa.

Äänne jättää jäljen kadotessaan

Vanhat -e-loppuiset nominit ovat aiemmin loppuneet johonkin konsonanttiin.

Esimerkkinä voidaan käyttää nykysuomen *koe*-nominia, joka on aiemmin ollut muotoa **kokek*. Sanassa on vartalo *koke-*, johon liittyy **-k*-nomininjohdin. Se sulkee tavun ja siksi syntyy heikko aste. Myöhemmin sananloppuinen **-k* on kulunut pois, mutta heikko aste jää. Näin syntyy sana, jonka vartalo on avotavusta huolimatta heikossa asteessa.

Esimerkkejä vastaavan kehityksen läpikäyneistä sanoista nykysuomessa ovat mm. *sade*, *lähde*, *kade*, *aie* ja *säde*.

Vahva-aste taas löytyy genetiivistä, sekin on alunperin äännelaillinen eli vahvan asteen takana on entinen avotavu. Kun kolmitavuinen muoto muuttuu kaksitavuiseksi, puhutaan supistumisesta ja supistimisen kautta syntyneestä pitkästä vokaalista.

Gen. **ko-ke-ken* > **ko-ke-yen* > *ko-keen*

Rajageminaation taustalla pois kuluneet konsonantit

Myös käskymuodossa eli imperatiivissa on ollut *-k, esim. **menek!* > *mene!*

Pois kuluneet konsonantit näkyvät nykysanoissa rajageminaatioilmiössä. Siinä puhuttaessa sanan rajalla oleva äänne joko pitenee (esim. *herne**k**keitto, sadet**t**takki, menep**p** pois!*) tai tuottaa niin sanotun glottaaliklusiilin, joka pysäyttää ilmavirran keuhkoista hetkellisesti. Glottaaliklusiilin kuulee, kun imperatiivimuotoa seuraava sana alkaa vokaalilla (*anna olla, ota opiksesi*).

Nykysuomessa glottaaliklusiilia ei merkitä oikeinkirjoituksessa, mutta esimerkiksi suomen lähisukukielessä etelävirossa se merkitään, jonka lisäksi vanhassa kirjasuomessa sitä on merkitty vaihtelevin tavoin.

Tekijät:
Rigina Ajanki
Emmi Pollari
Otto Vahtola

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

 Kielibuusti
Språkboost

